

Existence

Slova mívají pozoruhodné osudy, a filosofie nejenom tyto osudy velmi často komplikuje, ale dovede proto jejich osudy také zdatně odhalovat a číst. Původem latinské slovo existence je vlastně doslovným, až otrockým překladem či spíše jazykovou nápodobou řeckého slova EKSTASIS. Obojí znamenalo původně cosi zvláštního až podivného, co bychom mohli česky vyslovit jako „postavení ven ze sebe“. Odedávna totiž náležel k základním lidským zkušenostem onen pozoruhodný zážitek, že je člověk schopen se sám na sebe podívat jakoby okem někoho druhého, jakoby odjinud, ne tedy ze svého stanoviska a hlediska. Kdysi dávno to byl zážitek především náboženský a znamenal – máme-li to vyložit i pro dnešního, zhusta zcela nenáboženského člověka srozumitelně – schopnost sám sebe i všechno kolem vidět nikoliv podle vlastních přání, ale ve světle pravdy. Navzdory této někdejší významové blízkosti se významové osudy obou slov oddělily a dnes už málokdo ví, že tu nějaká blízkost vůbec byla. Ve filosofii nabyl kdysi velké důležitosti rozdíl mezi existencí a esencí, a dnes z toho zbyl jen jakýsi významový úlomek, v němž výrok, že něco existuje, neznamená nic víc, než že se to vyskytuje, že to je konkrétně skutečné.

K pronikavé změně, která z filosofie pronikla do literatury a ve zjednodušené podobě i do obecného povědomí, došlo vlastně až v našem století, i když základy k tomu byly položeny již ve století minulém. Rozhodující úlohu přitom sehrál dánský myslitel a spisovatel Søren Kierkegaard, ovšem teprve když byl počátkem našeho století objeven a rozpoznán jako filosoficky mimořádně důležitý. Navázala na něho zejména tzv. filosofie existence a potom tzv. existencialisté. Slovo existence už přestalo mít onen všední, neutrální význam pouhého skutečného vyskytování, přičemž bylo možno mluvit o existenci zlata v říčním písku, stejně jako o existenci varana nebo černého tulipánu. Od nynějška vyhradili tito filosofové existenci jen člověku: člověk je ta jediná bytost, která vskutku existuje, kdežto všechny ostatní skutečnosti i živé bytosti se jen vyskytují. Karl Jaspers dokonce zdůraznil, že člověk není existencí nijak samozřejmě a prostě už tím, že tu jest (tomuto „bytí tu“ říká Jaspers Dasein, což však znamená něco značně odlišného od toho, jak slovu Dasein rozumí třeba Heidegger), ale že ve svém Dasein je člověk pouze možnou existencí, takže jeho životním posláním je skutečnou existencí se teprve stát. Tím ovšem se filosofové takto orientovaní vlastně vrátili k dávno již zapomenutým kořenům slova a odhalili tak ony rovněž už dávno zapomenuté vztahy latinské slova k řeckému slovu EKSTASIS. Je charakteristické, že toto řecké slovo se pokusil v jeho původních významu obnovit také jeden z filosofů existence, totiž Martin Heidegger.

Rozhlasový slovník, 6. 1. 1992